

КОНСЕПСИЯИ

рушди соҳаҳои комплекси сӯзишвории энергетикӣ
Ҷумҳурии Тоҷикистон дар давраи солҳои 2003-2015

Мусаддима

Баъди соибибистислол гардидан, Ҷумҳурии Тоҷикистон гузаришро аз хоҷагидорӣ марказонидашуда ба усули бозоргонии хоҷагидорӣ амалӣ намуда истодааст. Ин вазифаи ҳамаи мураккаб дар шароити бӯйрон ва мушкилоти молиявӣ истисодӣ, гусаста гардидани робитаҳои ҷаҳон муҳими истисодӣ ва хоҷагидорӣ ба ӯ оварда мешавад. Дар чунин шароит ба даст овардани амнияти истисодӣ вазифаи асосии давлат мегардад, ки сисми таркибӣ ва муҳимтарини он амнияти энергетикӣ буда, таъмини интизоли доими захираҳои энергетикӣ ва ба таври ниҳоӣ ноил шудан ба истислоҳияти энергетикӣ дар бар мегирад.

Комплекси сӯзишвории энергетикӣ (КСЭ) - ин маҷмуи соҳаҳои ба ҷамъ асосманди истисодиёт мебошад ва сохтори давлатӣ ва ҷаҳонӣ ва ҷаҳонӣ дар бар мегирад, ки дар системаҳои таъминоти истифодаи ангишт, нафт, газ, гармӣ, барқ ва зерсистемаҳои минтақавӣ машғули фаъолият мебошанд.

Ҷумҳурии Тоҷикистон дорои захираҳои зиёди сӯзишвории энергетикӣ мебошад. Сисми асосии захираҳои оби минтақавӣ Осиёи Марказӣ дар Тоҷикистон (53 %) ташаккул меёбад. Дар сохтори тавозуни сӯзишвории энергетикӣ ҷумҳури захираҳои гидроэнергетикӣ зиёда аз 90 % -ро ташкил медианд. Захираҳои умумии истидори гидроэнергетикӣ дар як сол 527 млрд. кВт соатро ташкил медианд. Сатҳи кунунии истеҳсоли сузҳои барқ аз истидори гидроэнергетикӣ аз ҷиҳати техникӣ қоршоам 6,5%-ро ташкил медианд. Захираҳои мавҷудаи кашфшудаи нафт, газ ва газӣ ҷаҳон дар айни замон камтар аз 1%-и захираҳои умумӣро ташкил медианд, ки он ба 1033 млн. тонна баробар аст. Барои зиёд намудани истихроӣ ва ба даст овардани нафт ва газ ҳамаҷониба калон лозим аст, ки он ба истифодаи технологияҳои нав, шароитҳои душвори кӯйи геологӣ ва дар ҳамаҷониба бештар аз 5-7 км ҳамаҷониба онҳо марбут аст. Мувофиқи пешгӯии захираҳои ангишти Ҷумҳурии Тоҷикистон алӣол 4-5 млрд. тоннаро ташкил медианд (аз он сисми ниҳоӣ кам истихроӣ мегардад, соли 2001 ҷамағӣ 25 ҷаҳон тонна ангишт истихроӣ гардидааст). Захираҳои ангишт ҳамаҷониба дар ҳамаҷониба минтақавӣ ҷумҳури мавҷуданд, вале бисёри онҳо дар маҷалҳои душворгузари кӯйи ӯи ҷаҳонанд.

Сарфи назар аз захираҳои ҳамаҷониба сӯзишвории энергетикӣ, Ҷумҳурии Тоҷикистон сариф ҳамаҷониба маҷсулотҳои аз ҳамаҷониба кишвар ворид менамояд. Масъалаи таъминоти энергетикӣ маҷмакат ниҳоӣ пуршиддат аст.

Бо захираҳои сӯзишвории энергетикӣ таъмин намудани ҷумҳури вазифаи муҳимтарини сиёсати истисодии Тоҷикистон мебошад.

Аҷамияти ин масъаларо дарк намуда, роҷбарияти давлат дар ҳамаҷониба аз бӯйрон баровардани комплекси сӯзишвории энергетикӣ тадбири меандешад.

I. Вазъи энергетикӣ ва ҷаҳонии соҳаҳои комплекси сӯзишвории энергетикӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон

Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷаҳон бӯйрони умумии системаи иҷтимоӣ истисодиро аз сар мегузаронад. Имрӯз ба ҷаҳон он ки нарасидани захираҳои сӯзишвории энергетикӣ дар рушд ва баланд бардоштани сатҳи

истисодиёти ӯмиуръ омили боздоранда мебошад, заруриятест нест.

Таїлили истеисоли захираїои сӯзишворию энергетикъ дар ӯмиурии Тоїкистон нишон медиад, ки соли 2001 нисбат ба соли 1990 истихроїи газ бештар аз 2 маротиба, нафт, ıамчунин ғазı ıализ 8,8 маротиба, коркарди сувваи барс 14%, истихроїи ангишт зиєда аз 28,6 маротиба кам гардидааст. ıамзамон истифодаи ғазı табиъ 4,5 маротиба, нафт ва маїсулоти нафт 6 маротиба, ангишт зиєда аз 70 маротиба кам шудааст. Ба ӯмхуръ воридоти маїсулоти комплекси сӯзишворию энергетикъ, аз ӯмла нафт ва маїсулоти нафт-1,5 млн. тонна, ғазı табиъ 1,6 млрд. м3, ғазı моеъ 100 ıазор тонна кам гардидааст, ангишт бошад ба мисдори хеле кам оварда мешавад.

Масъалаи пардохти сувваи барс, гармъ ва ғазı табиїи истифодашуда дар вазъияти душвор сарор дорад. ıамъовариїи маблаъїои маїсулоти фурӯхташудаи захираїои энергетикъ аз 60% зиєд нест ва ıамаи ин аз рӯи тарифїое ки сатто аз ӯмхуриїои ıамсоя пасттар мебошанд. Дар натиїа ташкилотїои таъминоти энергетикъ судрат надоранд, ки манбаъїои ıосилкунандаи сувваи барсро барсарор созанд, истеисоли ангишт, истихроїи нафту ғазро дар ӯмиуръ афзун гардонанд.

Масъалаи собилияти пардохт надоштани аїоль ıои махсусро ишъол менамояд. Пардохта нашудани маблаъїо дар бозорїои дохилъ ва дар савдои байнидавлатии кишварїои Иттиїод, воридшавии онїоро ба соїаи комплекси сӯзишворию энергетикъ ба тавре кам месозанд, ки дар натиїа даромаднокии онїо дар сатїи манфъ сарор дорад.

Умуман таїлили ıолати соїаїои комплекси сӯзишворию энергетикъ нишон медиад, ки дар даї соли охир дар ӯмиуръ тамоюли манфїе ба вуїуд омадааст, ки бо сабабїои зерин вобастагъ доранд:

-паст гардидани сатїи эътимоднокии кори таїїизот дар тамоми соїаїои комплекси сӯзишворию энергетикъ, аз ӯмла манбаъїои ıосилкунандаи кувваи барс, хатїои интисоли барс, системаїои хатти субури таъминоти ғаз вобаста ба фарсудашавии таїїизоти асосъ;

-паст гардидани захираїои зарурии умумии истидори истеисоли сувваи барс, гармъ, истихроїи ғаз, нафт ва ангишт;

-кам шудани ıаїми интисоли мутасобилаи захираїои энергетикъ;

-якбора кам шудани корїои ıустуїїи геологъ ва ıаїми истихроїу коркарди захираїои энергетикъ;

-вуїуд надоштани сармоягузорию барои барсарор ва рушду, соҳаїои комплекси сӯзишворию энергетикъ;

-истифодаи ıайриосилона ва ıайрисамарабахши захираїои энергетикъ аз ıониби истифодабарандагони тамоми гуруїїо;

-пардохта нашудани маблаъїо барои сувваи барс ва ғазı истифодашуда дар дохили ӯмиуръ.

Рафъїи тамоюли манфїи зикргардидаро дар ӯмиуръ мустасилона амалъ намудан ıайриимкон аст. Сабул намудани фаъолияти мувофисашударо бо кишварїои Осиєи Марказъ ва Иттиїоди Евразия дар соїаи рушди комплекси сӯзишворию энергетикъ барои мӯїлати наздиктарин ва оянда талаб карда мешавад.

II. Массад ва вазїфаїои консепсия

Массади асосии рушди соїаи комплекси сӯзишворию энергетикъ истифодаи баробари захираїои сӯзишворию энергетикъ ва объ, инчунин таъмини устувори ӯмиуръ бо сувваи барсу гармъ мебошад.

Бо массади таъминоти бозътимод бо захираїои сӯзишворию энергетикъ дар давраи солиїои 2003-2015 ıалли масъалаїои зерин зарур аст:

-таїияи дурнамои пешомади эїтиєїоти ӯмиурии Тоїкистон ба захираїои энергетикъ ва роїїои имконпазири таъмини онїо;

-аз худ намудани захираїои сӯзишворию энергетикъ ва объ, таъсиси инфраструктураи дахлдор бо ıалби сармояїои дохилъ ва хориїъ;

-дар асоси дурнамои пешомад бастанїи созишномаїои дарозмуддати

дуїонибау бисёрїониба байни кишварїои истеисолкунанда ва истифодабаранда барои интисоли захираїои энергетикъ бо ўїдадориїои мутасобилаи тарафїо вобаста ба иїрои ин созишномаїо;

-барсарор сохтани робитаїои хоїагъ ва истисодъ дар соїаїои комплекси сўзишворию энергетикъ, мошинсозии энергетикъ, таїїизоти энергетикъ ва дигар соїаїои ба іам наздик дар асоси таїїяи барномаїои байнидавлатии илмию техникий байни кишварїои Евразия ва тарбияи кадрїо барои татбиси онїо;

-барсарор намудани фаъолияти системаїои ягонаи таъминоти газ, нафт, ангишт ва сувваи барс;

-баланд бардоштани эътимоднокъ, бехатарии технологиїи кори наслиётїи интисоли субуръ, хатїои баландшиддати интисоли сувваи барс ва таїїизоти дигар;

-истифодаи фаъолони таїїизоти энергетикїи аз нигоїи экологъ тозаю бехатар ва намудїои љайрианъанавии сувваи энергия.

III. Дурнамои талабот ба захираїои энергетикъ ва рушди соїаїои комплекси сўзишворию энергетикъ бо дарназардошти таъмини амнияти энергетикїи Ёумїурии Тоїикистон дар давраи солиїи 2003-2015

Дурнамои талабот ба захираїои энергетикъ дар Ёумїурии Тоїикистон бояд мутобиси стратегияи истисодиїи давлат барои ояндаи наздик ва минбаъда бо вариантїои имконпазири рушди иїтимоїю истисодъ амаль гардад.

Варианти якум суръати баланди барсарорсозии истисодиётїи їумїуръ ва рушди устувори онро дар оянда бо роїи іалби сармояїои калон дар тарассиётїи соїаїои комплекси сўзишворию энергетикъ ба назар мегирад. Ин вариант татбиси сиёсати сармоягузориїи энергетикїю сиёсати сарфаїїїи энергияро пешбинъ менамояд.

Мутобиси нишондиандаїои саблии дурнамо эїтиїїот ба захираїои энергетикъ дар соли 2015 нисбат ба соли 2001 ба таври зерин меафзояд:

	с.2001-факт	то с. 2007	то с. 2015
-сувваи барс, млрд.кВт	15,54	20,8 (133%)	24 (154%)
-гази табиъ, млн.м3	620	1200 (194%)	1500 (242%)
-гази моеъ, іазор тонна	1	10 (1000%)	15 (1500%)
-нафт ва маїсулоти нафтъ, іаз.тонна	300	700 (233%)	1000 (333%)
-ангишти навъїои гуногундаз.тонна	26,25	300 (1143%)	800 (3048%)

Іамзамон истеисолоти худъ ва таъмин бо захираїои энергетикъ микдори зеринро ташкил медиїад:

	То соли 2007	То соли 2015
- сувваи барс	16,0 (77%)	27,2 (113%);
- гази табиъ	200 (17%)	500 (33%);
- нафт ва маїсулоти нафтъ	100 (14%)	300 (30%);
- ангишти навъїои гуногун	75 (58%)	800 (100%)

Варианти дуум бо дарназардошти рафъїи мушкилот ва мўътадилгардонии рушди истисодиїи їумїуръ, бо баїисобгирии имконияти іатталимонїи сармоягузоръ барои ислоїоти истисодъ ва рушди соїаїои комплекси сўзишворию энергетикъ тавассути татбиси іатмии сиёсати сарфаїїїи энергия асос гирифтааст.

Тибси ин вариант дурнамои талабот ва истифодаи захираїои сўзишворию энергетикїи їумїуръ то соли 2015 нисбат ба соли 2001 чунин афзоиш хоїад ёфт:

то с.2007

то с. 2015

-сувваи барс, млрд.кВт	19,2 (120%)	22,4 (140%)
-гази табиъ, млн.мз	840 (140%)	1500 (250%)
-гази моеъ, 1азор тонна	5 (500%)	12,5 (1250%)
-нафт ва маисулоти нафтъ, 1аз.тонна	451 (160%)	850 (300%)
-ангишти навъиои гуногун, 1аз.тонна	150 (600%)	650 (2600%)

Истидори назарраси дар ӯмиуръ мавиӯдаи сарфаи сувваи барс, ки 30-40 Ҷоиз арзёбъ мегардад, бояд аз рӯи 1арду вариант сиёсати афзалиятноки энергетикъ гардад. Суръати афзоиши талабот ба захираиои сӯзишвориои энергетикъ бояд аз 1исоби татбиси сиёсати катъъ ва устувори сарфаи энергия аз суръати афзоиши маимӯи маисулоти дохилъ (ММД) паст бошад. 1аими энергияталабии ММД бояд ба пастшавии устувор тамокул дошта бошад.

Дурнамои рушди со1аиои комплекси сӯзишворию энергетикии ӯмиурии То1икистон бояд аз аниом додани сохтмони иншоотиои ользгардида ва му1им, барсарорсосии истидориои мавиӯдаи истеисол ва коркарди захираиои сӯзишворию энергетикъ, инчунин 1и1ати истифода додани иншоотиои нави комплекси сӯзишворию энергетикъ асос гирад.

Комплекси сӯзишворию энергетикиро дар се мар1ила такмил додан мувофиси масад аст.

Дар мар1илаи аввал (со1иои 2003-2007) вазифаи асосъ боздоштани пастравии истихро1и ва истеисоли захираиои энергетикъ дар сати на пасттар аз со1иои 2000-2001 ва барсароркунии истидориои мавиӯдбудаи истеисоли захираиои сӯзишворию энергетикъ, истифодабарии технологияи пешсадам ва гузаштан ба нарх1иои бозори захираиои энергетикъ, ки худмаблаъгузори со1аиои комплекси сӯзишворию энергетикъ ва сати меъерии даромаднокии он1оро таъмин менамояд.

Дар мар1илаи дуюм (со1иои 2007-2011) рушди комплекси сӯзишворию энергетикъ бояд аз 1исоби ба истифода додани иншоотиои нав дар гидроэнергетика, гузаронидани кор1иои иктишофъ-геологъ ва азхудкунии кон1иои нави нафту газ, инчунин такмили технологияи истихро1и ва коркарди ангиштсанг, рушди энергетикаи 1айримаъмулъ (та1иизоти офтобъ, стансияиои шамолъ ва 1айра) таъмин гардад.

Дар мар1илаи сеюм (со1иои 2011-2015) такмили сохтори комплекси сӯзишворию энергетикъ бояд дар асоси содироти захираиои энергетикии ӯмиурии То1икистон (сувваи барс ва ангиштсанг) ба бозориои мамлакат1иои Европаю Осиё ва хори1аи дур таъмин карда шавад.

Яке аз омил1иои му1ими рушди комплекси сӯзишворию энергетикъ вазъи манбаъиои аш1и хоми ӯмжуръ мебошад.

Таъсиси манбаъиои бозътимоди аш1и хом ва таъмини рушди устувор ва самараноки комплекси сӯзшворию энергетикъ бо рои зиёд намудани кор1иои кашфи геологии нафту газ ва ангишт ба даст меояд.

Дар давраи со1иои 2003-2015 самтиои асосии афзалиятноки рушди комплекси сӯзишворию энергетикии ӯмиурии То1икистон, ки амнияти энергетикиро таъмин менамоянд, ин1о мебошанд:

-з1еи силсилаи НОБ-и Вахш, НОБ-и Сайрссум, Марказиои гармиди1ии барсии Душанбе ва Ёвон, аниом додани сохтмони НОБ-и Сангтӯда, сохтмони мар1илаи аввали навбати аввали НОБ-и Роълун, НОБ-и "Помир", сохтмон ва ба кор андохтани як сатор НОБ-и хурд, ки дар нати1аи он истеисоли иловагии сувваи барс то 13,0 млрд.кВт соат мерасад;

-барсарорсосъ ва зиёд намудани истидори истихро1и ангишт дар кон1иои Фон-Ялноб, Шӯроб, кашф ва истихро1и ангишт дар кон1иои Зиддъ, Назарайло, Сайёд ва Миёнаду бо усули карьеръ, ки имконияти то соли 2015 дар маимӯъ то ба 700-800 1азор тонн расонидани истихро1и ангиштро меди1ад;

-барсарорсосъ ва кашфи кон1иои нафту гази 1ануб ва Шимоли ӯмиуръ имконият меди1ад, ки то соли 2015 истихро1и нафт ба 300 1азор тонна ва гази табиъ ба 500 млн. метри мукааб расад. Дар баробари ин, дар сурати аниоми бомуваффасияти кор1иои иктишофъ имконияти зиёд намудани

истихроїи нафту газ вуїуд дорад.

- сохтмони хатти баладшиддати интисоли барсии 500кВ "іануб-Шимол";
- сохтмони стансияи барсњ-гармдиїњ дар шимоли іуміурњ;
- сохтмони заводіои коркарди нафт дар іануб ва шимоли іуміурњ;
- сохтмони таїизоїои энергетикњ дар асоси манбаїои љайрианњанаваи барсароршавандаи энергия барои бо сувваи барс тањмин намудани аїолие, ки аз системаїои марказонидашудаи тањминоти сувваи барс дўр зиндагњ менамоянд;
- іустуїї ва тањмини сармояїо ба корхонаїои комплекси сўзишворию энергетикии іуміурњ бо масади іар чи зудтар зиї намудани истидорїои мавїудаи истеїсолњ, харидани техника, технология ва маводи маїсулнокиаш баланд ва нигаїдорандаи нерї ва љайра.

IV. Демонополизатсия ва таїиди сохтори корхонаїои соїаи энергетикњ

Баїри рушди муносибатїои бозор, баланд бардоштани самаранокии фаљолияти корхонаїои соїаи энергетикии іуміурии Тоїикистон бояд дар асоси демонополизатсия ва таїиди сохтори корхонаїои соїа, тарассиїети гуногунсоїавњ ва тањмини баробарїусуїии шакліои гуногуни моликият ба амал бароварда шавад.

Масади демонополизатсия ва таїиди корхонаїо дар соїаи энергетикњ аз инїо иборат мебошад:

- озод намудани давлат аз нигоїдории корхонаїое, ки ниїоят камсамар мебошанд (корхонаїои зараровар ва сохтмонїои нотаом);
- муїаїї намудани шароїт баїри вусњат додани рафти саїомикунонњ ва хусусигардонњ дар соїаи комплекси сўзишворию энергетикњ;
- танзими мусоїди равиши љайридавлатикунонњ бо нигої доштани муносибатїои асосии технологњ дар байни корхонаїои комплекси сўзишворию энергетикњ;
- ба таври васењ іалб намудани иштироки гуруїїо дар равиши таїид дар асоси ошкорбаїенњ ва баробарїусуњ, инчунин тањмини муїофизати иїтимоїи онїо.

Равиши демонополизатсия ва таїид дар соїаи энергетика иїрої якчанд чорабиниїои пай дар пай бо іам асосамандро пешбинњ намуда ва дар ду марїила, дар давомї солиїои 2003-2015 дар асоси сонунгузории іуміурии Тоїикистон ба амал бароварда мешавад.

Дар марїилаи якўм чорабиниїои зеринро ба аніом расонидан лозим мебошад:

- ба ихтиїри іукуматїои маїаллњ додани иншоотїои мавїудаи коммуналію иїтимоњ;
- ба іамњиятїои саїомњ табдил додани корхонаїои соїаи энергетикњ бо дарназардошти минбаїд хусусњ гардонидани онїо;
- пешбинњ намудани хусусигардонии иншоотїои їрїрасони соїа (сохтмонњ, насліїт ва тањмирњ).

Дар марїилаи дуюм, бо масади бештар іалб намудани сармояи хориїњ ба истисодиїети іумхурњ зарур аст, ки хусусигардонии соїаи энергетика мувофисї хусусигардонњ бо лоїаїои инфродњ ба аніом расонида шавад.

V. Гузаронидани сиїсати сармоягузорњ оид ба рушди соїаїои комплекси сўзишворию энергетикњ

Истифодаи осилонаї захираїои сўзишворию энергетикии худњ ва воридшаванда, іар чи бештар іалб намудани маблағїои худњ аз іисоби баланд бардоштани пардохтїо ва іалб намудани сармояїои хориїњ бояд механизми муїимтарини татбисї Концепсияи рушди соїаїои сўзишворию энергетикњ ва Барномаи рушди комплекси сўзишворию энергетикњ гардад.

Дар соїаїои комплекси сўзишворию энергетикњ самтїои афзалиятнок муайян карда шудаанд, ки маблағгузорњ ба онїо мувофисї масад аст:

-рушди энергетикаи объ: аниом додани сохтмони НОБ-иои Сангтўда, сохтмони навбати аввали НОБ-и Ролун, НОБ-и "Помир", хати баландшиддати интисоли барси 500 кВ "Їануб-Шимол", зиёи силсилаи НОБ-и Вахш, НОБ-и Сайроссум, идомаи татбиси барномаи сохтмони НОБ-иои хурд, сохтмони таїизотиои энергетикъ дар асоси манбаїои љайрианъанавии барсароршавандаи энергия;

-рушди саноати истихроїи англишт: коркарди мавзеи "Шарсъ" дар кони англишти Фон-Яљноб, коркарди кониои Зиддъ, Назарайло, Миёнаду ва афзун гардонидани истихроїи англишт дар кониои Шўроб;

-рушди саноати нафт: барсарор сохтани кониои нафти іануб ва Шимоли іуміуръ, ба вуїуд овардани заводіои коркарди нафту газ, гузаронидани кашфи геологъ дар майдони ояндадор (Ренган, Ялгизкак, Саргазон, Кашкакум, Супетауи Шарсъ ва іоказо).

Талабот ва сармогузори барои иншоотиои комплекси сўзишворию энергетикъ дар давраи то 2015 сол 1,5 - 1,7 млрд. доллари ШМА-ро ташкил медиад.

VI. Такмили базаи меъерию іусуь бо масади таъмин ва танзими іамкориіои мутасобилан судманди байнидавлатъ

Сиёсати энергетикӣ дар іуміуръ татбисшаванда, баланд бардоштани іамгиرويи робитаіои энергетикиро пешбинъ мекунад.

Заминаи асосии меъерию іусуьии іамкориіои іуміуръ бо дигар мамлакатіои дар соіаи рушди комплекси сўзишворию энергетикъ, бояд Сонуни Іуміурии Тоїкистон "Дар бораи энергетика", инчунин созишномаю шартномаіои байнидавлатии дуіониба ва бисеріониба оид ба самтіои гуногуни ин іамкоръ гарданд.

Татбиси сиёсати масаднок дар соіаи базаи меъерию іусуьии іуміуръ ва такмили он дар ояндаи пешбинигардида іалли вазифаіои зайлро дар назар дорад:

-такмил додани сонунгузоръ барои іаракати озоди сармою, захираіои меінатъ ва таїизоти технологъ дар байни комплекси сўзишворию энергетикӣи давлатіои шарик;

-таїия ва истифодаи самараноки механизміои муносибатіои мутасобила дар бозоріои мамлакатіо бо дарназардошти манфиатіои мутасобилаи давлатіои шарик;

-мусоидат ба таъсис ва іавасмандгардонии фаъолияти ширкатіои байнидавлатии сўзишворию энергетикъ, корпоратсияю ва консорсиумю;

-таїияи механизми іалли масъалаіои нопардохтіои мутасобила дар энергетика, аз іумла дар асоси созишномаіои клирингъ, вексель, іисоббаробаркуниіои мутасобила ва созишномаіо доир ба моликияти муштарак.

VII. Іифзи муїити зист ва іалли масъалаіои экологъ

Комплекси сўзишворию энергетикъ пешбинъ намудааст, ки іаїми истихрої, истеисол ва фурўши сўзишвории сахт, газу табиъ ва нафтро зиёд намояд, ки ин боиси іамъ шудани партовіои истеисолъ ва зиёд гаштани хаїми хориї шудани маводи зарарнок ба муїити атроф мегардад.

Бинобар ин масъалаи таъминоти мониторинги мунтазам амалкунандаи іолати экологъ дар минтасаіои асосии истихрої ва коркарди захираіои энергетикъ, инчунин іалли масъалаіои истифодаи самарабахши захираіои оби іуміуръ ба миён меояд.

Ноил гаштан ба ин масадіо іангоми иїро намудани шартіои зерин имконпазир аст:

-таъсиси соїдаю меъеріои ягона, санадіои меъерию техникъ ва стандартіои дахлдор оид ба іифзи муїити атроф дар соіаи фаъолияти комплекси сўзишворию энергетикъ;

-таъмини назорати іолати сейсмики дар ноїияіое, ки дар оніо

объектҳои қалони аз нустай назари экологъ ҳатарноки комплекси сӯзишворию энергетикъ ӣойтиранд ва сифату сатии оби ӣавзаӣои дарёӣо ва обанборӣо ва тасими онӣо барои зӣтиёӣоти хоӣагиӣо ва об;

-таӣияи системаи ягонаи мониторинги экологъ ва ташкили ҳадамоти назорати он;

-ташкили корӣо оид ба сертификатсия ва литсензиякунонии технологияӣои нави ватанию хориӣъ ва намудӣои таӣизоти ба талаботи экологии замонавъ ӣавобгӯ;

-ёръ расонидан ба корхонаӣое, ки технологияӣои ӣифзкунандаи нерӯ ва бепартовро ӣоръ намуда, захираӣои дӯмдараӣаро истифода мебаранд;

-ташкили фонди мутамарказонидашудаи экологъ.

VIII. Сиёсати илмию техникъ дар рушди соӣаи комплекси сӯзишворию энергетикъ

Таъсири муайяни комплекси сӯзишворию энергетикъ ба рушди истисодии ӯмурии Тоӣикистон ва вазъи иӣтимоии ӣаёти аӣоль таӣилили доими вазъият ва истифодаи дастовардӣои прогресси илмию техникъ дар соӣаи энергетика, баланд бардоштани асоснокии сарорӣои давлатию стратегъ дар соӣаи ӣифз ва барсарорсозии истидорӣои мавӯуда, истифодаи осилонаи онӣо, инчунин ворид намудани техникаи нав ва технологияӣои замонавъ ба рушди комплекси сӯзишворию энергетикиро бо масади бозсозии сохторъ, татбиси сиёсати давлатии вобаста ба тариф ва таъмини сиёсати сарфаӣӯии энергияро тасозо мекунад.

Дар амал татбис намудани ин самтӣо ташкили нави маблаъгузории фаъолияти илмию техникъ, аниом додани коркардӣои фундаменталию таӣрибавъ ва тарбияи систематикии кадрӣо барои истеисолот ва илмо дар асоси ӣамкоръ бо мамлакатӣои ӣамсоя тасозо менамояд.

Дар заминаи пажӯишгоӣии илмию тадсисотъ ва лоӣакашии мавӯуда таъсиси марказӣои илмию техникъ барои коркарди проблемаӣои минтасавъ, инчунин марказӣои таӣилили машваратъ зарур мебошад, ки тамоклӣои ӣаӣонии рушди техника ва технологияро арзёбъ намоянд.

Бо масади рушди соӣаӣои энергетика Корхонаи воӣиди давлатии ӯмуриявии "Пажӯишгоӣи лоӣакашии "Нурофар" таъсис дода шавад. (Бо Сарори ӯкумати ӯТ аз 01.02.2008 с. № 50)